

КАТАРИНА М. ЂУРИЋ
Пољопривредни факултет
Нови Сад
РАДИВОЈ В. ПРОДАНОВИЋ*
Факултет за економију и
инжењерски менаџмент
Нови Сад

УДК 331:339.923(316.334.55)
Прегледни рад
Примљен: 01.09.2017
Одобрен: 26.09.2017
Страна: 317-329

УТИЦАЈ ЗАЈЕДНИЧКЕ АГРАРНЕ ПОЛИТИКЕ НА ЗАПОСЛЕНОСТ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сажетак: Подстицање запошљавања, смањење сиромаштва и побољшање квалитета живота у руралним подручјима представљају важне директне и индиректне циљеве Заједничке аграрне политике Европске уније. Предмет истраживања је утицај мера Заједничке аграрне политике на кретање запослености у руралним подручјима Европске уније. Применом квалитативних метода истраживања сагледан је утицај мера Заједничке аграрне политике на запосленост руралне популације у периоду од 2007. до 2013. године. Циљ истраживања је квантификовање утицаја мера директне подршке и мера политике руралног развоја на задржавање постојећих и креирање нових радних места. На основу сагледавања дисперзије субвенција и кретања стопе запослености по појединим типовима руралних подручја, у раду се оцењује степен садашњег и будућег утицаја Заједничке аграрне политике на руралну запосленост. Мере Заједничке аграрне политике Европске уније могу имати директан и индиректан утицај на запосленост у руралним подручјима, посебно у области пољопривреде и привредних делатности, које се на њу наслањају. Утицај Заједничке аграрне политике може бити позитиван и у случају одређених мера подршке довести до раста запослености. Међутим, није занемарљив ни негативан утицај који резултира смањењем броја радних места у аграрном сектору и/или напуштањем пољопривреде.

Кључне речи: Заједничка аграрна политика, Европска унија, пољопривреда, запосленост, рурална економија.

Увод

Европа 2020: стратегија за паметни, одрживи и инклузивни раст усвојена је 2010. године. Ова стратегија представља кључни развојни документ, који би требало да одговори на изазове са којима се Унија, али и све земље чланице, суочавају у условима сталних промена. Поред повећања улагања у истраживање и развој, побољшања образовне структуре становништва, смањења сиро-

---

* rprodanovic@fimek.edu.rs

маштва и смањења емисије штетних гасова, један од приоритета Европске уније, дефинисан у Стратегији је и повећање запослености. Наиме, Стратегијом се планира раст запослености популације од 20 до 64 године са 69% на минимално 75% до 2020. године (European Commission, 2010a).

Полазећи од значаја који пољопривреда и рурална подручја имају у економској, географској и демографској структури Уније, али и стратешких одређења о повећању запослености, важно је сагледати на који начин аграрна и политика руралног развоја утичу на запосленост у руралним подручјима Европске уније. Заједничка аграрна политика представља сложен систем мера конципираних у два стуба: директна подршка, усмерена ка унапређењу пољопривредне производње и политика руралног развоја. Мере оба стуба остварују директан и индиректан утицај на кретање запослености у руралним подручјима, нарочито у примарном сектору. Тај утицај може бити позитиван, пре свега оличен у очувању постојећих радних места у пољопривреди, као и у диверзификацији руралне економије. Такође, утицај појединих мера Заједничке аграрне политике одражава се негативно и резултира напуштањем пољопривреде и села.

У раду су приказани ефекти аграрне политике на запосленост у руралним подручјима Европске уније у програмском периоду од 2007. до 2013. године. За анализу ефеката мера аграрне политике на запосленост полазну основу чини подела руралних подручја према типу у складу са њиховим најважнијим социо-економским карактеристикама. Подаци о дистрибуцији средстава намењених директној подршци и руралном развоју према појединим типовима руралних подручја послужили су као основа за сагледавање ефектата Заједничке аграрне политике на запосленост руралне популације.

Методи и циљ истраживања

Предмет и циљ истраживања определили су примену квалитативних метода истраживања својствених друштвеним наукама. Највећу примену у раду имају метод дескрипције и историјски метод, засновани на проучавању утицаја Заједничке аграрне политике на запосленост у руралним срединама Европске уније у периоду од 2007. до 2013. године. Значајну примену у раду има и метод компаративне анализе, с обзиром на неопходност сагледавања и поређења позитивних и негативних утицаја појединих мера аграрне политике на ангажовање радне снаге у пољопривреди и другим привредним делатностима, које су заступљене у руралној средини.

Циљ истраживања је квантификовање утицаја мера директне подршке и мера политике руралног развоја на задржавање постојећих и креирање нових радних места. На основу сагледавања дисперзије субвенција и кретања стопе запослености по појединим типовима руралних подручја, у раду се оцењује степен садашњег и будућег утицаја аграрне политике на запосленост.

Приказ земаља Европске уније према типу руралних подручја

Анализа утицаја мера Заједничке аграрне политике на запосленост у руралним подручјима Европске уније заснована је на подацима базе EUROSTAT. Подаци о економском расту и демографским карактеристикама доступни су на нивоу NUTS 3, док су подаци о пољопривреди, запослености, структури газдинстава и руралном туризму доступни за ниво територијалних јединица означен као NUTS 2. С обзиром да рурална подручја обухватају више од половине територије и да у њима живи четвртина становништва, програмима руралног развоја се у Европској унији придаје велики значај (European Commission, 2012).

Утврђивање типова руралних подручја према социо-економским, демографским, географским и осталим карактеристикама руралних заједница представља почетни корак у вођењу политике руралног развоја. Иако се кровни оквир ове политике конципира на нивоу Уније, свака држава чланица има овлашћења да програме и пројекте из области руралног развоја доноси у складу са специфичним захтевима својих руралних средина. У том контексту, и утицај Заједничке аграрне политике на једно од основних питања руралне економије, односно руралну запосленост, потребно је анализирати са аспекта појединих типова руралних подручја.

У циљу успешног креирања и имплементације политике руралног развоја, рурална подручја Европске уније су класификована према степену руралности. У првом кораку, подручја су подељена на урбана и рурална, с тим што се руралним подручјима сматрају она у којима је густина насељености мања од 300 становника по квадратном километру (Богданов, 2015). У другом кораку, рурална подручја су подељена на:

- изразито урбана,
- мешовита или прелазна, и
- изразито рурална.

У изразито урбана подручја убрајају се она у којима рурална популација чини мање од 20% укупне популације. Мешовитим или прелазним подручјима сматрају се она у којима рурално становништво чини од 20% до 50% укупне популације. Региони у којима рурално становништво у укупном учествује са више од 50% категоришу се као изразито рурална подручја.

Када је у питању класификација земаља чланица Европске уније према степену руралности, „периферијом“ Уније сматрају се Ирска, Португал, Грчка, као и највећи део Скандинавије и Балтичких земаља. Такође, изразито рурална је и већина површине Источне и Југоисточне Европе. Супротно томе, најмањи степен руралности заступљен је на подручју Велике Британије и земаља Бенелукса (Schuh и сар., 2016).

У зависности од демографских, географских, економских и аграрних карактеристика, у оквиру SEGIRA пројекта, земље Европске уније сврстане су у неколико типова руралних подручја (European Commission, 2010). Док се Пољска и Литванија карактеришу као традиционално пољопривредни региони у

транзицији, Мађарска и Италија сматрају се балансираним руралним подручјима са предоминантном руралном средином и малом густином насељености. За рурална подручја Румуније, Португала и Шпаније заједничко је да су доминантно рурална, пољопривредна и периферна. У складу са високоинтензивном производњом, која доминира у аграрној структури, Холандија се сматра традиционално интензивним пољопривредним регионом.

У извештају Европске Комисије о запослености у руралним областима, наводи се да је најнижа стопа запослености присутна у изразито или предоминантно руралним областима и износи 67,8% (European Commission, 2012). Затим следе прелазна или мешовита рурална подручја са стопом запослености од 68,9% и доминантно или претежно урбана подручја са стопом запослености од 70,1%. Уз постојање разлика у стопи запослености између појединих типова руралних насеља, постоје и изражене родне разлике. Наиме, како на нивоу EU-27, тако и на нивоу EU-15 и EU-10, већа је стопа запослености мушке руралне популације у односу на женску руралну популацију. Тако је током 2009. године на нивоу EU-27 стопа запослености мушке радне снаге на селу била 76%, док је код женске популације та стопа износила 62%. Такође, ниска стопа запослености прати и становништво руралних подручја Европске уније, које се налази у старосној групи од 55 до 64 године. Стопа запослености овог дела руралног становништва је испод просека и износи свега 46%, са незнатним варирањима у оквиру претежно руралних (43,2%), прелазних (45,9%) и претежно урабаних (48%) подручја.

Расподела средстава I и II стуба CAP¹ по појединим групама земаља

Подршка пољопривредницима у оквиру Заједничке аграрне политике Европске уније подељена је у два стуба (Марковић и сар., 2012). Први стуб односи се на мере директне подршке пољопривредној производњи, њеној модернизацији и расту конкурентности. Други стуб подршке представља политику руралног развоја, која има за циљ диверзификацију привредних активности у руралној средини уз остваривање еколошки, економски и социјално, односно друштвено одрживог развоја.

Расподела средстава подршке из фондова Европске уније планира се и реализује у периодима од седам година. У претходном обрачунском периоду, односно у периоду од 2007. до 2013. године, око 389 милијарди еура потрошено је на мере подршке пољопривредном тржишту, директна плаћања и рурални развој (Schuh и сар., 2016). И поред тога што су, као последица најновије реформе Заједничке аграрне политике, уведени различити механизми за реструктурирање трошкова и даље се 70% трошкова односи на директна плаћања. Ипак, у периоду од 2007. до 2013. године за пројекте намењене руралном развоју потрошено је 21% буџета, што је значајно повећање у односу на претходни обрачунски период, када су средства намењена руралном развоју износила свега 12% аграрног буџета Уније.

¹ Common Agricultural Policy (Заједничка аграрна политика).

Посматрано на националном нивоу, трошкови Заједничке аграрне политике на нивоу EU-15² су стабилни у два претходна обрачунска периода, односно од 2000. до 2007. године и од 2007. до 2013. године. У два наведена периода, традиционални пољопривредни региони су били корисници највећег дела фондова, док се мањи део средстава усмеравао ка тзв. периурбаним подручјима, која се баве пољопривредном производњом и ка новим земљама чланицама. При том, буџет намењен новим чланицама прогресивно се повећавао са 25% 2004. године, на 100% 2013. године (DG AGRI, 2008). Међутим, иако долази до повећања средстава намењених пољопривреди у новим чланицама Уније, ниво субвенција у тим земљама је и даље нижи него у EU-15. И поред тога што су за период од 2014. до 2020. године уведена нова правила, која се односе на дистрибуцију директних плаћања, како би се остварила њихова равномернија расподела међу земљама чланицама и регионима, значајне разлике у висини подршке и даље постоје.

Трошкови Заједничке аграрне политике у оквиру њеног првог стуба у периоду од 2007. до 2013. године износили су просечно 1.550 еура по хектару (Direct payments under European Agricultural Guarantee Fund). Међутим, постоје значајна варирања тог износа између појединих земаља чланица. На нивоу EU-15 просек субвенција износи 1.900 еура по хектару, док је на нивоу EU-10³ на име директних плаћања у наведеном периоду издвајано свега 900 еура по хектару. Када се анализира степен интензивности субвенционисања по јединици површине, он је највећи у Грчкој, а затим следе традиционалне пољопривредне земље Западне Европе. Посматрано према висини субвенција по газдинству и по раднику, најинтензивнији је финансирање у Данској, а затим следе северне и западне земље чланице EU.

Табела 1. Трошкови Заједничке аграрне политике у оквиру првог стуба за период од 2007. до 2013. године

Подручје	Укупан износ субвенција за период 2007-2013.	Износ субвенција по хектару	Износ субвенција по раднику	Износ субвенција по газдинству
EU-25	271.466	1.555	26.015	22.072
EU-15	237.332	1.898	47.032	46.675
EU-10	28.007	908	9.306	9.846
Румунија и Бугарска	6.127	351	2.789	1.466

Извор: Eurostat

Анализа трошкова у оквиру првог стуба Заједничке аграрне политике на нивоу NUTS 3 региона, за период од 2007. до 2013. године доводи до следећих закључака (Самаіони и сар., 2013):

- Изразито рурална подручја Европске уније су корисници највећег дела директних субвенција, односно дела аграрног буџета у оквиру првог стуба;

² EU-15 су Аустрија, Белгија, Данска, Финска, Француска, Немачка, Грчка, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Португал, Шпанија, Шведска и Велика Британија.

³ EU-10 је десет земаља које су постале чланице Европске уније 1. маја 2004. године: Летонија, Кипар, Чешка, Естонија, Литванија, Мађарска, Малта, Пољска, Словенија и Словачка.

- Када је у питању висина субвенција по јединици радне снаге, нису уочене значајне осцилације између појединих региона Уније, и
- Уколико се посматра висина субвенција према јединици додате вредности, директна плаћања су интензивнија у изразито руралним у односу на мешовита или изразито урбана подручја.

Табела 2. Дистрибуција директних плаћања (стуб I) по појединим типовима региона ЕУ за период од 2007. до 2011. године

Директна плаћања по типу региона	Укупни трошкови (у хиљадама еура)	Трошкови по хектару	Трошкови по јединици радне снаге	Трошкови по јединици додате вредности (еуро / хиљада еура)
Изразито рурални региони	199.267	1.298	34.344	1.430
Мешовити региони	146.697	1.318	37.987	1.283
Изразито урбани региони	69.751	1.396	38.029	1.157

Извор: *Camaioni и сар. 2014., стр. 72*

Уколико се посматра расподела средстава аграрних фондова Европске уније по појединим регионима, долази се до закључка да земље Западне и Северне Европе троше више средстава из првог стуба, док се средства намењена руралном развоју највећим делом усмеравају ка земљама на подручју Источне Европе.

Приоритети политике руралног развоја Европске уније у периоду од 2007. до 2013. године били су сконцентрисани на следеће четири осе: Оса 1) повећање конкурентности пољопривреде и шумарства; Оса 2) унапређење животне средине; Оса 3) унапређење квалитета живота у руралним подручјима, и Оса 4) имплементација LEADER програма (Ramniceanu и Ackrill, 2007). На остварење циљева Осе 1 и Осе 2 у претходном обрачунском периоду, утрошено је око 30% (Оса 1) и 50% (Оса 2) од укупних средстава аграрног буџета Уније намењених руралном развоју (Schuh и сар., 2016). Посматрано у апсолутном износу, највише средстава утрошено је у Пољској, Немачкој и Италији.

Табела 3. Дистрибуција средстава за рурални развој Европске уније (стуб II) по типовима региона у периоду од 2007. до 2011. године

Директна плаћања по типу региона	Укупни трошкови (у хиљадама еура)	Трошкови по хектару	Трошкови по јединици радне снаге	Трошкови по јединици додате вредности (еуро / хиљада еура)
Изразито рурални региони	44.642	301	6.797	358
Мешовити региони	26.797	288	8.447	337
Изразито урбани региони	13.275	334	5.849	233

Извор: *Camaioni и сар. 2014., стр. 75*

Уколико се анализа трошкова руралног развоја на подручју Европске уније посматра према појединим типовима региона, утврђеним на основу њиховог степена руралности, долази се до следећих закључака о дистрибуцији средстава из другог стуба (Camaioni и сар., 2014):

- Изразито рурални региони су корисници највећег дела средстава из другог стуба, посматрано у апсолутном износу по јединици додате вредности;
- Посматрано висином субвенција по хектару, најзначајнија подршка даје се изразито урбаним регионима, и
- Посматрано висином субвенција по јединици радне снаге, највише средстава усмерено је ка мешовитим рурално-урбаним регионима.

Највећи део подршке у периоду од 2007. до 2011. године, како у оквиру првог, тако и у оквиру другог стуба Заједничке аграрне политике, био је усмерен ка изразито руралним регионима. При томе, када је у питању висина субвенција по јединици радне снаге, нису уочене значајне осцилације између појединих региона Уније, односно типова руралних подручја.

Ефекти појединих мера Заједничке аграрне политике на запосленост у руралним подручјима

Мере Заједничке аграрне политике могу имати директан или индиректан утицај на запосленост у пољопривреди и запосленост у руралним подручјима уопште. Како показују искуства појединих земаља Европске уније, тај утицај може бити позитиван и у случају одређених мера подршке довести до раста запослености. Међутим, није занемарљив ни негативан утицај Заједничке аграрне политике, који резултира смањењем броја радника ангажованих у аграрном сектору и/или напуштањем пољопривреде.

Када је у питању негативан утицај Заједничке аграрне политике на запосленост, истиче се да поједине мере из оба стуба ове политике резултирају редукацијом укупно ангажоване радне снаге на породичним газдинствима, посебно екстерне или најамне радне снаге (Bourgaris и Manos, 2012). При томе, негативни утицај више је изражен у опадању броја жена запослених у пољопривреди. Овакав тренд оцењује се као неповољан из више разлога. Пре свега, смањење броја жена у руралним областима негативно се одражава на демографску структуру и природни прираштај. Са друге стране, ограничавају се могућности за организовање оних линија производње у којима се традиционално више ангажује женска радна снага, као што су повртарство или млечно сточарство. Повећање интензивности пољопривредне производње, кроз поједине мере Заједничке аграрне политике, доводи до смањења броја потребне радне снаге, што утиче на повећање броја радних сати изван пољопривреде (Hennessy и Rehman, 2008). Међутим, како истичу поједини аутори, смањење ангажовања радне снаге у пољопривреди у земљама Европске уније није пропорционално повећању ангажованости у непољопривредном сектору (Vereijken и Hermans, 2010). У земљама које су 2004. године приступиле Европској

унији, утицај Заједничке аграрне политике на запосленост у пољопривреди зависио је од регионалних карактеристика. Под највећим утицајем мера Заједничке аграрне политике били су сезонски радници и део радне снаге који представљају тзв. „part-time“ фармери. У овој групи земаља, смањење радне снаге у пољопривреди, под утицајем Заједничке аграрне политике, изражено је у примарном сектору, док се у прехранбеној индустрији бележи скроман раст запослености. У руралним областима земаља Централне и Источне Европе, терцијарни сектор у највећој мери бележи раст запослености, као последица примене мера Заједничке аграрне политике.

Истраживања у оквиру Европског пројекта „CAP-IRE: Assessing the multiple impact of CAP on rural economies“ потврдила су позитиван утицај ове политике на запосленост у руралној средини, нарочито у сектору пољопривреде. Наиме, истраживања која су обухватила десет земаља Европске уније⁴, како нових, тако и старих чланица, показују да би, услед укидања мера Заједничке аграрне политике у виду субвенција чак 30% газдинстава прекинуло бављење пољопривредом (CAP IRE, 2011). Овај закључак посебно се односи на мала газдинства, чија економска виталност у већој мери зависи од субвенција.

Утицај мера Заједничке аграрне политике на кретање запослености у руралним срединама може се остваривати и индиректно, односно на основу интензификације, раста прихода пољопривредних произвођача и едукације. Један од таквих примера је реформа Агенда 2000 која је условила смањење подстицаја у оквиру Заједничке аграрне политике, у циљу смањења субвенционисаног извоза, што је условило смањење тражње за радном снагом у пољопривреди и узроковало раст незапослености (Wieg и сар., 2002). Такође, током последњих неколико година, Заједничка аграрна политика утицала је на интензивирање пољопривреде и повећање степена механизованости радних процеса. У појединим земљама, посебно у северним деловима Уније, продуктивност рада је и до два пута виша у односу на земље југа. Конкурентнија и продуктивнија пољопривреда, заснована на иновативним технологијама, мање је зависна од радне снаге као производног инпута. Тиме се објашњава индиректни и негативан утицај процеса интензификације на запосленост у пољопривреди.

Још један сегмент у коме се огледа утицај Заједничке аграрне политике на запосленост је редуција ценовне подршке. Наиме, смањење ценовне подршке може условити успоравање темпа структурних промена у аграру и чак довести до напуштања истог. Систем субвенција, уведен Фишлеровом реформом, познат под називом „decoupling“ подразумева раздвајање обима подршке од обима производње, а условио је прелазак са високоинтензивних на мање интензивне усеве (Марковић и сар., 2012). Овакав „однос снага“ може бити потенцијална опасност за раст незапослености у појединим деловима Уније.

Едукција такође може остварити индиректан утицај на запосленост у пољопривреди. Како показују искуства земаља Европске уније, раст прихода пољопривредних газдинстава неминовно доводи до већег инвестирања пољоп-

⁴ Мађарска, Италија, Литванија, Холандија, Пољска, Португал, Румунија, Шпанија, Шведска и Велика Британија.

ривредника у образовање њихове деце. Образовани млади људи, веома често, напуштају аграр у замену за запослење на боље плаћеним пословима у оквиру секундарног и терцијарног сектора. На тај начин, доводи се у питање и смена генерација фармера.

Негативни ефекти Заједничке аграрне политике на запосленост у пољопривреди су различити. Постоји већи број фактора који утичу на појаву незапослености, као што су (Schuh и сар., 2016):

- регионалне специфичности;
- промене у производној пракси проузроковане реформама аграрне политике;
- напуштање пољопривреде од стране малих породичних газдинстава;
- либерализација тржишта, као и
- недостатак могућности за запошљавање у руралним областима.

Позитиван утицај Заједничке аграрне политике на запосленост углавном се остварује кроз стварање бољих могућности за запошљавање у руралним областима. Ово се односи на послове у руралним подручјима, али не искључиво у примарној пољопривредној производњи. Позитиван утицај на руралну економију подразумева, пре свега, стварање могућности за диверзификацију привредних активности руралне популације и креирање алтернативних могућности за запошљавање за пољопривредике и чланове њихових породица.

Квантификација утицаја Заједничке аграрне политике на запосленост у руралним подручјима Европке уније

Квантификација утицаја Заједничке аграрне политике на запосленост у пољопривреди и руралним подручјима у 28 земаља Европске уније је веома сложен задатак, пре свега, због изражене хетерогености пољопривредних система и руралних средина, као и због социоекономских специфичности земаља чланица. Бројне студије квантификовале су утицај Заједничке аграрне политике на одржавање постојећих и креирање нових радних места (Табела 4). При том, резултати квантитативних анализа се управо због специфичности сваке земље, не могу применити на просек Европске уније. Такође, већина аутора која се бави овом проблематиком, успела је да квантификује позитиван утицај аграрне политике на запосленост у пољопривреди, док аутори који заступају тезу о негативним импликацијама нису свој став успели да поткрепе квантитативним показатељима.

Негативан утицај реформе Заједничке аграрне политике и увођење „раздвајања“ висине субвенција од оствареног обима производње мерен је променама стопе запослености које се дешавају као последица смањивања субвенција. У Шкотској и Грчкој потврђено је да смањење подршке за 30% доводи до пада укупне запослености у руралним областима (Табела 4). Такође, студије које су се бавиле утицајем промене висине субвенција на запосленост у пољопривреди Португала, Шпаније, Италије и Ирске показале су да повећање прихода у породицама које се баве пољопривредом за 10% повећава могућности

деце из ових породица да заврше средњу школу за 1,5%. Овакве промене могу да услове напуштање пољопривреде од стране младих образованих људи у чак 85% случајева.

Табела 4. Квантификација утицаја мера Заједничке аграрне политике на запосленост у пољопривреди

Мера	Утицај
Први стуб САР: Раздвајање висине субвенција од обима производње и смањење тзв. везане подршке за 30% („decoupling“)	- смањење запослености у руралним областима Грчке за 2,65% - смањење запослености у руралним областима Шкотске за 0,21% - запосленост у пољопривреди на нивоу EU-15 је смањена за 85.000 до 134.000 радника који су у пољопривреди били запослени са пуним радним временом
Увођење директних плаћања и повећање прихода пољопривредних газдинстава за 10%	- повећање могућности деце из пољопривредних породица да заврше средњу школу за 1,5% - повећање могућности за напуштање пољопривреде за 85%
Потпуно укидање САР подршке	- 21-30% пољопривредника би напустило пољопривреду (у зависности од година старости пољопривредника, величине пољопривредног газдинства и локације)
Други стуб САР: Програм подршке руралном развоју за период од 2014. до 2020. године	- LEADER приступ обухватиће 51% руралне популације - 60.000 пројеката биће реализовано у циљу организовања и почетка рада у оквиру непољопривредних делатности у руралним подручјима широм Уније
LEADER II програм из 2006. године	- 100.000 нових радних места, од чега 50% радних места намењено запошљавању жена из руралних подручја Уније
Укупне САР субвенције	- спречавају да 27.000 пољопривредних радника годишње напусти пољопривреду - смањује стопу напуштања пољопривреде за 14,3% годишње - 1% повећање САР субвенција (Стуб I и Стуб II) доводи до смањења стопе миграција радне снаге из пољопривреде у друге привредне области за 0,17 до 0,25%

Извор: Schuh и сар. (2016)

Најзначајнији утицај првог стуба Заједничке аграрне политике огледа се у очувању постојећег броја радних места у пољопривреди, док је утицај овог дела аграрне политике на креирање нових радних места ограничен. Успех другог стуба условљен је регионалним и националним специфичностима. Наиме, циљ политике руралног развоја је одрживи развој руралних подручја који, између осталог, подразумева креирање нових радних места. Искуства земаља чланица Европске уније показују да често креирање нових радних места у области агротуризма и угоститељства значи смањење броја пољопривредника.

Ипак, квантитативна истраживања о утицају Заједничке аграрне политике на креирање нових радних места у последње две деценије су углавном оптимистична (Schuh и сар., 2016). Наиме, субвенције у оквиру Заједничке аграрне политике, како показују искуства земаља чланица, имају снагу задржавања радника у сектору пољопривреде. Оно што се, од стране појединих аутора, истиче као ограничење је питање одрживости аграрне политике и ни-

воа субвенција. Овакви ставови потичу од чињенице да креирање једног новог радног места проузрокује високе трошкове уз истовремену неизвесност да ли ће постојати економска оправданост тог радног места по истеку обрачунског периода и евентуалног смањења нивоа субвенција.

Закључак

Светска економска кретања, као и процес глобализације остварују утицај на могућност креирања нових радних места у свим секторима, па тако и у пољопривреди. Поред ових фактора, међутим, на запосленост у аграрном сектору висок степен утицаја остварују мере државне интервенције. Када је у питању запосленост у Европској унији, постоје значајне разлике међу државама чланицама. Наиме, државе северне и централне Европе имају веће стопе запослености од јужних и источних држава чланица, које карактеришу и велике разлике у погледу регионалних стопа запослености.

Утицај Заједничке аграрне политике на раст запослености у пољопривреди и руралним подручјима расте са повећањем износа субвенција, што се повезује са остваривањем већег дохотка пољопривредних газдинстава, растом продуктивности и инвестиција. Најзначајнији утицај првог стуба Заједничке аграрне политике на запосленост огледа се у очувању постојећег броја радних места у пољопривреди, док је утицај овог сета мера ограничен када је у питању отварање нових радних места. Успех другог стуба Заједничке аграрне политике условљен је регионалним и националним специфичностима. Циљ политике руралног развоја је одрживи развој руралних средина који, између осталог, подразумева креирање нових радних места, односно економску и социјалну одрживост. Искуства земаља Европске уније показују да често креирање нових радних места у терцијарном сектору значи смањење броја пољопривредика.

Реформа Заједничке аграрне политике из 2003. године остварила је углавном негативан утицај на запосленост у пољопривреди. Основни разлог негативног утицаја ове реформе је промена у начину субвенционисања, која се огледа у раскидању зависности висине субвенција од обима остварене производње. Као последица те мере, фармерима понестаје мотива за повећањем обима остварене производње и ангажовањем додатне радне снаге у пољопривреди. Њима, напротив, остаје више слободног времена, које могу користити за радно ангажовање изван пољопривреде.

Посматрано са аспекта будућих промена које иду у правцу остваривања већег степена либерализације у аграрном сектору, може се закључити да ће запосленост у пољопривреди Европске уније имати тренд смањења. Ово се нарочито односи на ангажовање чланова пољопривредног домаћинства, као додатне радне снаге, као и ангажовање тзв. екстерне радне снаге.

Литература:

1. Bogdanov, N. (2015). *Ruralni razvoj i ruralna politika*, Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Beogradu.
2. Bournaris, T., Manos, B. (2012): European Union agriculture policy scenarios, impact on social sustainability of agricultural holdings, *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 19 (5), p.p. 426-432.
3. Camaioni, B., Esposti, R., Lobianco, A., Pagliacci, F., Sotte, F. (2013). How rural the EU RDP is? An analysis through spatial funds allocation, *Bio-based and Applied Economics*, 2 (3), p.p. 277-300.
4. Camaioni, B., Esposti, R., Pagliacci, F., Sotte, F. (2014). *How much rural is the CAP?* Working Paper No. 51, Project under the 7th framework programme.
5. CAP-IRE (2011). Assessing the multiple impact of the Common Agricultural Policies (CAP) on rural economies, Project Final Report.
6. DG AGRI (2008). Annex 2 Report on the distribution of direct payments to the producers, financial year 2007.
7. Direct payments under European Agricultural Guarantee Fund, (17 April 2017): <http://farmsubsidy.openspending.org/FR/scheme/FR1/direct-payments-under-european-agricultural-guarantee-fund>
8. European Commission (2010). *Study on employment, growth and innovation in rural areas (SEGIRA)*, Directorate-General for Agriculture and Regional Development, Rotterdam, Netherland.
9. European Commission (2010a). EUROPE 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, Brussels.
10. European Commission (2012). *Rural Development in the European Union – Statistic and Economic Information – Report*, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Publication Office of the European Union, Luxemburg.
11. Hennessy, T.C., Rehman, T. (2008). Assessing the Impact of the „Decoupling“ Reform of the Common Agricultural Policy on Irish Farmers, *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 59, No. 1, p.p. 41-56.
12. Marković, K., Njegovan, Z., Pejanović, R. (2012). Former and Future Reforms of Common Agricultural Policy of the European Union, *Economics of Agriculture*, 3/2012, p.p. 483-498.
13. Ramniceanu, I., Acrill, R. (2007). EU rural development policy in the new member states: Promoting multifunctionality?, *Journal of Rural Studies*, 23 p.p. 416-429.
14. Schuh, B., Gorny, H., Kaucic, J., Kirchmayr-Novak, S., Vigani, M., Powell, J., Hawketts, E. (2016). *The Role of EU Common Agricultural Policy in creating rural jobs*, Directorate-General for International Policies, Agricultural and Rural Development, Brussels.
15. Vereijken, P.H., Hermans, C.L.M. (2010). A quick tool to assess the relative prospects of European regions for sustainable agriculture in a liberal market, *Land Use Policy*, Vol. 27, No. 2, p.p. 440-448.
16. Wier, M., Andersen, J.M., Jensen, J.D., Jensen, T.C. (2002). The EU Agenda 2000 reform for the agricultural sector: environmental and economic effects in Denmark, *Ecological Economics*, Vol. 41, No. 2, p.p. 345-359.

THE IMPACT OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY ON EMPLOYMENT IN RURAL AREAS OF THE EUROPEAN UNION

Summary: Encouraging employment, reducing the poverty and improving quality of life in rural areas present important direct and indirect aims of Common Agricultural Policy of the European Union. The subject of research is the impact of the measures of the Common Agricultural Policy on employment trends in rural areas of the European Union. By application of qualitative research methods, the impact of the measures of Common Agricultural Policy on employment of rural population in period from 2007 to 2013 is reviewed. The aim of research is to quantify the impact of direct support measures and measures of rural development policy on retention of existing and creation of new work places. Based on consideration of the dispersion of subsidies and trends in the employment rate by certain types of rural areas, the level of current and future impact of Common Agricultural Policy on rural employment is assessed in the paper. The measures of the Common Agricultural Policy of the European Union can have direct and indirect impact on employment in rural areas, especially in areas of agriculture and economic activities, which lean it. The influence of the Common Agricultural Policy can be positive and it can lead to employment growth in the case of particular support measures. However, negative impact, which results in reducing the number of work places in agricultural sector and/or abandonment of agriculture, is not negligible.

Key words: Common Agricultural Policy, European Union, Agriculture, Employment, Rural Economy